

УДК 378. 22. 016: 377]: 7.012

Ю. А. СРІБНА

ДИЗАЙН-ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

В епоху науково-технічного прогресу особливої актуальності набуває естетична діяльність особистості. Саме тому освіта повинна дати випускникам загальне уявлення про всебічне поширення дизайну в житті сучасного суспільства. Дизайн фактично проникає у всі сфери життя розвинутих країн і стає неодмінним компонентом масової та елітарної культури, тому його вважають творчістю майбутнього. З огляду на сказане, виникає нагальна потреба розробки механізму вдосконалення підготовки студентів – майбутніх учителів технології до вивчення в загальноосвітніх навчальних закладах основ дизайну та дослідження шляхів його практичного упровадження.

Ключові слова: дизайн, дизайн-освіта, професійно-технічна освіта, художньо-конструкторська діяльність, професійна діяльність, техніко-естетичні знання.

Ю. А. СРІБНА

ДИЗАЙН-ОБРАЗОВАНИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ

В эпоху научно-технического прогресса особой актуальности приобретает эстетическая деятельность личности. Именно поэтому образование должно дать своим выпускникам общее представление о всестороннем распространении дизайна в жизни современного общества. Дизайн фактически внедряется во все сферы жизни развитых стран и становится неотъемлемым компонентом массовой и элитарной культуры, поэтому его считают творчеством будущего. Возникает насущная необходимость разработки механизма усовершенствования подготовки студентов – будущих учителей технологии к изучению в общеобразовательных учебных заведениях основ дизайна и исследования путей его практического внедрения.

Ключевые слова: дизайн, дизайн-образование, профессионально-техническое образование, художественно-конструкторская деятельность, профессиональная деятельность, технико-эстетические знания.

Yu. A. SRIBNA

DESIGN-EDUCATION AS A COMPONENT TECHNOLOGY TEACHER TRAINING

Aesthetic activities of the individual is especially important in the era of scientific progress. That is why our education should give to graduates a comprehensive overview of the design distribution in the life of modern society. Design actually penetrates into all spheres of life in developed countries and has become an indispensable component of the mass and elite culture, that is why it is considered as future creating. Therefore there is an urgent need to develop mechanisms and to improve preparation of students as future technology teachers to study basic design principles and research ways of its practical implementation in secondary schools.

Keywords: design, design education, vocational education, art and engineering activities, professional activities, technical and aesthetic knowledge.

Сучасний етап розвитку нашого суспільства вимагає від освітньої галузі забезпечення формування творчої, багатогранно розвинутої особистості.

Саме тому освіта повинна дати своїм випускникам загальне уявлення про всебічне поширення дизайну в житті сучасного суспільства, про перетворення діяльності художника, конструктора-дизайнера, про важливість впливу оптимальної організації виробничого і побутового середовища сучасної людини, або, точніше кажучи, – людини найближчого майбутнього.

Уже сьогодні дизайн розглядається як *концепція способу життя*. Тому він повинен не лише формувати естетичні ідеали, визначати потреби і спрямовувати суспільство на ті продукти й матеріали, які існують у достатній кількості та не наносять шкоди навколишньому середовищу; не лише впливати на економічне використання ресурсів, але творити середовище життєдіяльності, яке б сприяло лише здоровому способу життя людини [6, с. 152].

Дизайн – проектна діяльність у сфері матеріальної культури. Отже, він безпосередньо впливає на створений людиною штучний світ і його взаємозв'язок із природою.

Дизайн з його здатністю інтегрувати наукову, технічну й художню діяльність має надзвичайно великий виховний і розвивальний потенціал у справі формування творчої особистості.

За останнє десятиліття поняття «дизайн» міцно ввійшло в наше життя. Поступово приходить розуміння того, що він здатний активно впливати на естетичне почуття й комфортність існування кожної людини, але його потенціал лише цим не обмежується. Ще належним чином не оцінені можливості дизайну в народній освіті, у розвитку інтелекту його засобами. Між тим, виконуючи водночас кілька можливих функцій: відображуючу, виховну, пізнавальну, комунікативну, гедоністичну, – він є школою творчого та ділового мислення [5].

Роботу студентів супроводжують різні позитивні й негативні емоційні стани: задоволення й незадоволення процесом і результатом праці, упевненість і сумніви, прагнення до мети, бадьорий і пригнічений, радісний або сумний настрій, що по-різному може впливати на процес творчості. Емоційність художньої думки створює особливий духовний зміст твору.

Так, саме мистецтво дизайну певною мірою розвиває творчий склад мислення і є шляхом виховання; не стільки предмет, якому потрібно навчати, скільки метод навчання будь-якому і всім предметам [4].

У зв'язку з цим, ставиться завдання щодо впровадження основ дизайну в систему загальної освіти, що означає, крім засвоєння знань, ще й навчання самостійному мисленню, виховання потреби в постійному поповненні своїх знань і формування здатності до різних видів художньо-естетичної діяльності. Такі якості особистості, як самостійність, творчість, активність найповніше формуються у процесі дизайн-діяльності.

У вітчизняній педагогіці недостатньо вивчені питання змісту, методів, форм роботи з популяризації знань про дизайн серед учнівської молоді. Мало опубліковано повноцінної методичної літератури з порушеної проблеми на допомогу викладачу школи, студії, гуртка.

Аналіз сучасної практики вивчення мистецтва в школі дає підстави вважати, що знайомство учнів з дизайном носить здебільшого епізодичний характер і не відповідає вимогам, що поставлені Державною національною програмою «Освіта». Формування і розвиток професійних навичок у художньо-дизайнерській творчості дітей та впровадження нових навчальних програм необхідно поєднувати з підготовкою і навчанням педагогів, які будуть працювати з цими дітьми за програмами, методично та структурно пов'язаними з дизайн-освітою.

Питання змісту технологічної підготовки учнів у школі, студентів у ВНЗ порушували у наукових і методичних працях науковці-педагоги: П. Атутов, С. Батишев, Р. Гуревич, О. Коберник, В. Мадзігон, В. Сидоренко, М. Скаткін, В. Стешенко, В. Терещук, Д. Тхоржевський та ін.

Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну варто вважати підготовку педагогічних кадрів до використання дизайн-освіти у своїй діяльності. Це висуває нові вимоги до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів трудового навчання.

На Генеральній асамблеї МРОІДу, яка відбулась у Лондоні в 1969 р., поняття дизайну витлумачено так – це творча діяльність, мета якої – формування гармонійного предметного середовища, яке найбільш повно задовольняє матеріальні і духовні потреби людини [2].

Науковці в галузі естетики стверджують, що проблема формування естетичної культури підрастаючого покоління має бути однією з провідних у школі, адже при вивченні будь-якого

предмету є можливість для опанування учнями вміннями бачити красу людської праці. Ця ж думка стверджується в роботах В. Атутова, Н. Ветрова, І. Киященко. Так, В. Атутов, спираючись на аналіз тенденцій розвитку політехнічного і трудового навчання у сторону їх творчого, проблемного характеру, вважає за потрібне обов'язкове вивчення в школі основ дизайну, ергономіки, інженерної і соціальної психології й інших дисциплін, що з'явилися останніми роками [1].

Навчання засобами дизайну стрімко прискорює формування інтелекту, оскільки використовуються всі три типи власне мислинневої діяльності: наочно-діловий, чуттєво-образний, поняттєво-логічний. Воно розвиває просторово-часове уявлення, формує моральну культуру та соціально-екологічний світогляд.

Дизайн синтезує духовне та матеріальне й виступає системою культурно-естетичних зв'язків. Побутові речі зняряддя праці несуть у собі дух і суть людської культури. Отже, дизайн є репрезентований вид мистецтва, який виконує роль історичної трансляції. Як могутній засіб комунікації, він об'єднує людей у суспільні групи за законам стилю, напрямку, моди.

У наш час до художньо-конструкторської діяльності, до різних видів проектування залучається все більше людей. У промисловому проектуванні відокремився самостійний напрям – дизайн, який поєднав у собі творчий пошук наукової думки й художню уяву.

Останніми роками у вітчизняній і зарубіжній спеціальній літературі усе частіше зустрічаються обґрунтовані заяви про серйозні відставання змісту середньої і вищої освіти від потреб науково-технічного прогресу та модернізації неперервної системи.

Ряд фахівців (Є. М. Лазарев, М. М. Скаткін, С. У. Гончаренко, В. П. Тименко, В. В. Чернишов), зарубіжних дослідників (А. І. Павловський, К. Томас та ін.) відзначають, що зміст навчання основам дизайну і його форми реалізації у загальноосвітніх навчальних закладах не відповідають сучасним вимогам.

У зв'язку з цим ставиться завдання щодо актуалізації знань і формування художньо-конструкторських умінь учнів, їх здатності до різних форм естетичної діяльності. Ці якості через свої професійні особливості найповніше формуються в процесі дизайн-діяльності.

Зміст технологічної освіти в загальноосвітній школі, який побудований на принципах варіативності і творчості, передбачає досить активне вивчення у 5–9 та 10–11 класах основ дизайну. Адже дизайн – це міждисциплінарна художня діяльність, у якій забезпечено синтез наукових знань, технічної творчості й художньо-образного мислення. Це діяльність, що пов'язана з організацією предметного доквілля на засадах краси і доцільності та забезпечує проектування нових предметно-пластичних форм, послуг у всіх сферах життєдіяльності людини. З професійним напрямом, «людина-природа» співвідноситься ландшафтний дизайн, із напрямом «людина-людина» – етнічний дизайн, «людина-техніка» співвідноситься із промисловим дизайном, «людина-знакові системи» – із графічним дизайном, «людина-художні образи» – із дизайном середовища (інтер'єрів, екстер'єрів).

Важливим аргументом необхідності вивчення основ дизайну в школі є те, що, крім розвитку учнів, він має потужний виховний потенціал, оскільки створює умови для формування естетичних смаків, культури праці.

Особливий акцент на цьому роблять британські фахівці, оскільки на їх думку, дизайнерська освіта повинна готувати випускників шкіл до стрімких змін у суспільстві, а не до засобів пристосування до нього – того суспільства, яке відоме нам сьогодні. З цієї позиції дизайнерська освіта повинна не тільки інтегрувати всі отримані в школі загальні й спеціальні знання, уміння та навички, а й сформувати певні риси особистості, необхідні для активного сприйняття змін, що проходять у суспільстві. В англійській школі це здійснюється не автоматично, а цілеспрямовано, при активній творчій участі викладачів, які сприяють розвитку тих чи інших позитивних якостей особистості, допомагають долати властиві старшому школяреві сумніви та інше.

Дизайн говорить своєю мовою, звертаючись до всіх без винятку за допомогою гарного зручного одягу компактних та естетичних електроприладів; крісел, що стимулюють відпочинок та працю; комфортабельних засобів транспорту тощо. На всіх впливають візуальні комунікації дизайну: дорожні знаки, вивіски магазинів, піктограми рекламних плакатів, також обкладинки, оформлення книг. Все це потрапляє в поле зору кожної людини, сприяючи вихованню смаку.

Отже активне вивчення в загальноосвітній школі та позашкільних закладах основ дизайну, які здебільшого викладають вчителі технології, ставить нові вимоги до їх професійної підготовки. Адже одним з важливих компонентів професійної діяльності вчителів цієї галузі знань є навчання учнів 5–11 класів дизайнерської майстерності. Все це вимагає впровадження у зміст професійної підготовки майбутніх учителів технології спеціального курсу, який би органічно поєднував теоретичну, практичну і методичну складову їхньої дизайн-освіти.

Елементи дизайн-освіти в експериментальному порядку вводяться також до програм середніх загальноосвітніх шкіл багатьох зарубіжних країн. Метою цих загальноосвітніх предметів є формування навичок проектно-художнього мислення, зорової культури і сприйняття, навчання безпосередній дизайнерській діяльності.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України (від 20 січня 1997 р. № 39) «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої та соціально-культурної сфер» перед сучасною освітою постає комплекс нових проблем, спрямованих на розвиток національної дизайн - освіти.

Таким чином зростає роль школи, викладачів у вирішенні цього питання. Адже від того, наскільки їхні можливості, здібності та особистісні якості відповідають сьогоденним проблемам.

Дизайн-освіта у вищому педагогічному навчальному закладі повинна бути спрямована не тільки на формування у студентів професійних знань та умінь, а й готовності до навчання основам дизайну учнів.

Аналіз рівня сучасної освіти, методів пізнання, різних поглядів та позицій теоретиків і методологів дизайну (Н. Ароса, Б. Арчера, М. Блека, А. Джура, В. Сидоренка, Е. Соттаса) дає підставу стверджувати, що основними аргументами на користь запровадження дизайну в освіту є те, що він має потужний освітній, розвиваючий та виховний потенціал, сприяє розумовому розвитку особистості через предметно-образні (іконічні) способи пізнання; створює сприятливі умови для самореалізації особистості школяра у художньо-естетичній діяльності.

Провідною метою і завданням дизайн-освіти є формування гармонійно розвиненої особистості, яка має такі складники: науковий світогляд; аналітико-синтетичне, абстрактне й творче мислення; уяву, фантазію, інтуїцію; розумові здібності і почуття у їхній єдності і гармонії; трудові та художньо-конструкторські знання, вміння і навички; культуру праці; естетичні смаки; організаторські здібності тощо.

Водночас, вивчення та аналіз змісту урочного, позаурочного і позашкільного навчання учнів основам дизайну дає підстави стверджувати, що у системі загальної освіти дизайн здебільшого сприймається як «естетика». Відомі нам навчальні програми з дизайну та художнього конструювання складаються за принципом переліку тематики, що стосується дизайну, але не пов'язані з системними положеннями, в основу яких закладено єдність і взаємозв'язок художніх, наукових, трудових знань, умінь і навичок. До теперішнього часу недостатньо навчально-методичної літератури з основ художнього конструювання та дизайну для школи. Вивчення основ дизайну варто здійснювати не тільки в позашкільній художній підготовці, а також у процесі трудового навчання, тому що без знань основ дизайну, художнього конструювання, ергономіки, створення учнем технічно якісних виробів не є можливим. Отже, для включення техніко-естетичних знань у процес навчання учнів необхідно розробити науково-обґрунтований зміст та методику вивчення основ дизайну на різних етапах системи освіти.

Сучасне навчання основам дизайну, як видно із суджень науковців-педагогів (І. Волощук, Л. Загайкевич, Г. Левченко, В. Тименко), теоретиків та методологів у галузі дизайну (Є. Лазарев, Л. Новикова, В. Плишевський, Ф. Погань, О. В. Чернишов, І. Штейн), можливе за умови обґрунтування теоретичної основи дизайн-освіти, зокрема теорії і методики навчання основам дизайну у процесі технологічної підготовки. Досягнення цієї мети дозволить підвищити ефективність реалізації освітньої галузі «Технологія», нового змісту трудового навчання, сприятиме успішнішому впровадженню дизайн-освіти не тільки в загальноосвітніх навчальних закладах, а й у позакласній гуртковій, студійній та клубній роботі.

У сучасних умовах розвиток дизайну професійна діяльність у цій галузі знаходиться у прямій залежності від загального рівня духовної та матеріальної культури суспільства, відповідно й кожного її члена. Це обумовлює об'єктивну необхідність певного рівня освіченості в галузі цього виду мистецтва. Залучення до дизайну учнівської молоді, крім сприяння виявленню та розвитку вроджених здібностей буде допомагати наближенню шкільного навчання до життя, загальної культури, творчої активності, виховання працелюбності, прагнення творити за законами краси в будь-якій сфері діяльності. Організація повноцінного, педагогічно доцільного ознайомлення школярів з художньо-проектною діяльністю, посиленої дитячої дизайнерської творчості є значним резервом для підвищення рівня дизайнерської освіти [5].

Так, саме мистецтво дизайну певною мірою розвиває творчий склад мислення і є шляхом виховання; не стільки предмет, якому потрібно навчати, скільки метод навчання будь-якому і всім предметам [4].

Визначальною рисою української системи освіти є глибока науковість змісту освіти. Одна з особливостей сучасної науки – її інтеграція, прагнення до об'єднання теоретичного знання в цілісну систему, яка відображає об'єктивний світ в його єдності і розвитку. Інтеграція сучасного наукового знання, як одна з найважливіших тенденцій розвитку науки, повинна знайти відображення у професійному навчанні [3].

Пріоритетним завданням у сфері інтеграції художньої освіти та дизайну варто вважати підготовку педагогічних кадрів до використання дизайн-освіти у своїй діяльності. Це висуває нові вимоги до існуючої системи підготовки та перепідготовки вчителів технології.

Нині дизайн фактично проникає у всі сфери життя розвинутих країн і стає неодмінним компонентом масової та елітарної культури, тому його вважають творчістю майбутнього. Вітчизняний дизайн, на жаль, відстає від світового, досі не посідаючи належного йому місця в системі художньої культури та освіти.

У зв'язку з цим виникає нагальна потреба розробки механізму вдосконалення підготовки студентів – майбутніх учителів технології до вивчення у загальноосвітніх навчальних закладах основ дизайну та дослідження шляхів його практичного впровадження. Це сприятиме процесу реформування і розвитку технологічної освіти молоді в Україні, створенню умов для формування здібностей людини у відповідності з вимогами, які висуває до неї науково-технічний прогрес як до громадянина XXI століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атутов П. Р. Связь трудового обучения с основами наук: [кн. для учителя] / П. Р. Атутов, М. И. Бабкин, Ю. К. Васильев. – М.: Просвещение, 1983. – 128с.
2. Барташевич А. А., Мельников А. Т. Основы художественного конструирования. – Минск; Высш. шк., 2000. – 238 с.
3. Вдовиченко В., Сімонік А., Тименко В. Промисловий дизайн: Програма для 10–11 класів. Профільне навчання // Сільська школа України. – 2004. – № 31. – С. 10–22.
4. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ. – К.: Высшая школа, 1982. –152 с.
5. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: Навч. Посібник / За ред. Антоновича Є. А. – Ч.І. – XI. – К., 1993. – 317 с.
6. Удод Г. С, Прусак О. В, Прусак В. Ф. Екологічний аспект в дизайні середовища / Проблеми та перспективи розвитку деревообробної промисловості: Матеріали наук.-тех. конф. (24–26 квітня 2002 р.). – Львів: УкрДЛТУ, ТФ, 2002. – С. 149–153.